

Oponentský posudek na bakalářskou práci Antonie Hradilkové

Velikonoční pomlázka jako příklad ritualizovaného násilí

České Velikonoce již zhruba desetiletí doprovází společenská diskuse reflektovaná v médiích ohledně výsostně genderovaného aspektu těchto svátků, a sice pomlázky, tedy rituálu, kdy muži šlehají ženy vrbovým proutím. Stále častěji se do veřejné debaty dostávají i hlasy žen, které právě tento zvyk vnímají s ohledem na patriarchální povahu české společnosti velmi kriticky a poukazují na pomlázku jako na symbol legitimizace a normalizace násilí na ženách. Takové postoje jsou nezdárka označovány takřka za blasfemické. Takové ženské zkušenosti údajně desakralizují a narušují tradici českých Velikonoc. Je zde z genderové perspektivy minimálně zajímavé nakolik konzervativní diskursy o tradici českého národa s jeho specifickým a pohanským rituálem bít ženy o nejdůležitějším křesťanském svátku jsou strategicky vytěžovány právě v jedné z nejateističtějších zemí a současně ladí s obavami (převážně katolické) církve z možné ratifikace např. tzv. Istanbulské úmluvy, jež úkoluje státy, aby aktivně potíraly násilí na ženách a obecně genderově motivované násilí. Pohanské zvyky, které stvrzují patriarchální moc, nejsou církevním establishmentem považovány za problematické, ačkoliv tento jiné formy násilí minimálně deklarativně zavrhuje. Do tohoto kontextu vstupuje předložená práce Antonie Hradilkové, která ke zkoumání fenoménu velikonoční pomlázky využívá sedmi rozhovorů s ženami, a to na pozadí teoretických konceptů P. Bourdieu (habitus, symbolické násilí), J. Butler (performativity genderu) a L. Kelly (kontinuum násilí).

Ačkoliv se téma pomlázky může jevit jako téma pro genderový výzkum snadné, jako téma na tzv. „první dobrou“, či jako tzv. „obvyklý podezřelý“, text Antonie Hradilkové dokazuje, že taková perspektiva by byla předsudečná. Téma práce je zvoleno uvážlivě a je vysoce relevantní, mimo jiné i proto, že práce ve svém závěru ukazuje heterogenitu a ambivalenci v zažívání ritualizovaného násilí u věkově (a stran Velikonoc habituálně různorodého) vzorku a současně výborně ilustruje fungování bourdieovského symbolického násilí jak v kontextu kontinua násilí, tak v kontextu násilí epistemického. Silnou stránkou práce dále je nuancovanost interpretací shromážděných výpovědí respondentek a témat, které tyto do uvažování o pomlázce přinášejí, vysoká míra sebereflexivity (až sebekritičnosti) autorky a jasná demonstrace schopnosti kriticky a analyticky pracovat s výše zmíněnými teoretickými koncepty. V tomto ohledu, myslím, Antonie Hradilková odvedla vynikající práci, která je pro bakalářské práce nadstandardní.

Na druhou stranu má text práce ale též metodologické, formální a jisté řemeslné „mouchy“, které jsou naopak pro bakalářské práce relativně charakteristické. Primárně se jedná o nedostatky v provázání teoretické a analytické části práce. Třebaže analytická část obsahuje reflexi teoretických konceptů, – byť soudím, že tato by mohla být frekventovanější, – teoretická část neobsahuje jediný příklad, který by ilustroval, proč právě výše uvedené butlerovské, bourdieuovské či kellyovské koncepty jsou pro téma

funkční. Autorka nedokládá příkladem možnou aplikaci těchto konceptů na fenomén pomlázky a tím v důsledku zastírá svou argumentační linii; v této pasáži není volba konceptů vysvětlena a je tak vlastně implicitní.

K řečenému se váže má další výtky, a sice absence vysvětlení např. zařazení podkapitol k alkoholu, debatě o konstruktivismu, esencialismu a ženské energii na příkladu švýcarského výzkumu (podkapitoly „Mužsnost“, „Ženskost“ (proč ne „Mužství“, „Ženství“?)) a v neposlední řadě relativně rozsáhlá pasáž o přípravách na Velikonoce a o zvyku barvení vajíček, která nemá s vytyčeným tématem pomlázky souvislost (kromě toho, že je to další velikonoční zvyk rozdělený podle genderových rolí). Zde se projevuje jistá bakalářská neuměřenost, kdy autorka v textu vytěžuje vše, co zjistila. Jakkoliv jsou postřehy a zjištění extrémně zajímavá, tříští to focus práce a rozmnývá to opět argumentační linii práce.

Textu bych doporučila jazykovou redakci. Teoretická práce je sepsána docela sofistikovaným jazykem, avšak postupně začínají formulace sklouzávat ke kolokviálnosti a hovorovosti, která je pro akademický text nevhodná. Redakci by zasloužily i citace z rozhovorů, které autorka ponechává v originálním znění (toto znesnadňuje porozumění) a v přílišné délce (toto výsledný text ředí, oslabuje). Textu by dále slušela lepší proodkazovanost, byť zvolená bibliografie je rozsáhlá. Mám za to, že text by byl mnohem údernější, kdyby byl redukován na max. 50 stránek a méně rozvětven na dílčí podtémata, která by šlo využít třeba pro další výzkum (např. ony přípravy na svátky). Zároveň bych doporučila zohlednit v charakteristice vzorku kategorii náboženství, respektive výchovu ke křesťanství, neboť tato je pro pochopení Velikonoc (a souvisejících rituálů včetně pomlázky významná a významotvorná).

Z uvedeného důvodu navrhuji diskutovat u obhajoby následující: 1) Lze z realizovaných rozhovorů dovést vliv křesťansky orientované výchovy žen (např. Italky Sofie) na pojetí velikonoční pomlázky a daného rituálu šlehání žen? Hrají zde roli např. další kategorie, typu třídy, rurálního či městského původu, věku? 2) Autorka v práci, zdá se, přejímá témata, která respondentky samy artikulují (např. téma alkoholu). Jaké další analytické kategorie vhodné pro rozbor tématu diplomantce rozhovory poskytly a souvisejí s tereotickými koncepty dle Bourdieu, Butler, Kelly apod.? Co jiného by o fenoménu pomlázky takové kategorie nejspíš sdělily? 3) A konečně, jaká doporučení má studentka pro reformování velikonočních rituálů tak, aby nebyly již více ritualizovaným násilím?

Práci doporučuji k obhajobě a navzdory výtkám navrhuji hodnocení výborně, bude-li obhajoba kvalitně připravena.